

חמשה מי יודע? חמישה חומשי תורה".

שמותיהם המפורסמים, ע"ש מילות הפתיחה:
בראשית, שמות, ויקרא, במדבר ודברים.
אולם לכל חומש שם נוסף.

"ספר בראשית הוא **ספר היצירה** בחידוש העולם ויצירת כל נוצר ובמקרי האבות כולם שהם כעין יצירה לזרעם" (רמב"ן פתיחה לחומש שמות) ספר שמות, מכונה גם "**ספר הגאולה**" אשר ה' א-לקי ישראל בא בו לבני ישראל עם קרובו... (רמב"ן, סיום שמות). ויקרא, נקרא גם **תורת כהנים**. שמו הנוסף של במדבר הוא, "**חומש הפקודים**". ושל דברים "**משנה תורה**".

שמו של כל חומש מבטא את תוכנו, יצירה בבראשית, גאולה בשמות, כהנים ועבודתם בויקרא, ודברים, משנה תורה – כשמו כן הוא. אולם מנין בני ישראל בתחילת ספר במדבר ובפרשת פנחס, לכאורה אינם העניין המרכזי בספר זה, מדוע אפוא כונה הספר "חומש הפקודים"?

חומש במדבר מורכב למעשה משלשה ספרים, כאשר פרשת "ויהי בנסוע הארון" היא ספר בפני עצמו (שבת קט"ז) והחומש כולו כונה "חומש הפקודים" (יומא ס"ח) והשאלה מתעצמת, מהי משמעות מצוות מניית בני ישראל, עד "שזכה" כל הספר, המורכב משלשה חלקים להקרא על שמה?

למעשה בני ישראל נמנו בירידתם למצרים (בפרשת ויגש) בתחילת חומש שמות, שם פירש רש"י, "אע"פ שמנאן בחייהן בשמותם חזר ומנאן במיתתן להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים שמוציא ומכניסן במספר ובשמותן, שנאמר המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא".

בנ"י נמנו אפוא גם בחומש בראשית, וכן בתחילת חומש שמות וכן בפרשת פקודי (שמות ל"ח כ"ו), ושוב נשאלת השאלה, מדוע א"כ חומש במדבר, הוא זה שנקרא "חומש הפקודים"?

ימי ספירת העומר מסתיימים עם תחילת קריאת ספר במדבר, רומזי רמזים אמרו כי הספירה נקראת כן על שם ההארה שבה, מלשון "כלבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר", בימים אלו אנו "אוספים מעלות" מקנין תורה למשנהו, ממדרגה למדרגה, הכנה אחר הכנה. וכמו ילד הסופר את מספר הפריטים באוסף שלו, אף שידוע את מניינם, שהרי ספר אותם לפני דקות אחדות, בכל זאת הוא משתעשע מעצם הספירה. ומאידך, הבעת זלזול באדם מבוטאת במילים: "לא סופר אותו", דהיינו מתעלם ממנו.

רש"י בתחילת פירושו לבמדבר כתב: "מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה כשיצאו ממצרים מנאן, וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים, כשבא להשרות שכינתו עליהם מנאן, באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד באייר מנאם"

בני ישראל נמנו פעמיים תוך שנה, בפרשת פקודי ובפרשת במדבר, ומספרם היה שווה בשני המניינים (עיין רש"י ורמב"ן בפרשת כי תשא), ומדוע היה צורך בספירה כפולה זו?

המתבונן יבחין במספר הבדלים בין שני המניינים.

א. המנין הראשון היה בהר סיני, ואילו בציווי המנין השני נאמר "במדבר סיני באהל מועד" "להודיע שהדיבור הזה אף שהיה במדבר סיני, כמו דיבור של כי תשא, התעלה מצד שהיה באהל מועד והראשון היה בהר סיני, ומעת שהוקם האהל מועד נתעלו ישראל במדרגתם, והוצרך מנין אחר כדי ליחסם על משפחותם לבית אבותם שאין השכינה שורה אלא על משפחות מיוחדות מישראל, ולעשותם דגלים כעין דגלי מלאכיו במרכבה העליונה. ..

ב. המניין הראשון, תכליתו היתה לדעת מספרם, ולא נתייחסו אז על משפחותם ושבטיהם. .. ונתנו שקליהם בערבוביה, ובמניין זה, השני, נצטוו: "שאו את ראש כל עדת בני ישראל" שיהיו על סדר הדגלים וזקניהם בראשם, כי עדה נקראים כשזקניהם בראשיהם.

וכן הצטוו כאן להימנות "למשפחותם לבית אבותם", כי בא הבורא להשרות שכינתו בקביעות, וע"כ הוצרכו להתייחס(עפ"י המלבי"ם במדבר א' ב')

ספירה זו הפכה את ישראל לחשובים, "שאו את ראש" משמעו מינוי. קרנם של ישראל נתרוממה "בכי תשא", כעת הם נחשבים לדבר שבמניין שאינו בטל ברב (עפ"י בית יצחק, ועיין "ספר הזכות" לחידושי הרי"ם בפ' כי תשא)

רבינו בחיי (בתחילת במדבר) כתב: "תפקדו אותם, לא אמר תספרו אותם... אבל הזכיר לשון פקידה שהוא ענין השגחה"

בפרשת כי תשא נאמר: "ונתנו איש כופר נפשו... ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם", מדוע אם יספרו בלא מחצית השקל קיים חשש מגיפה? ביאר רבינו בחיי, "העם הנפרט במניינו... הנה הוא מושגח מבעל ההשגחה יתעלה וכל מעשיו נפרטין לפניו ואז יחול הנגף, מה שאין כן בתחילה שהיה עניינו נמשך בכלל הרבים, אבל עתה בהיות כל יחיד ויחיד וכל מעשיו נפרטין, אי אפשר מבלתי עונש" (רבינו בחיי שמות ל')

יכול המניין להיות נשיאת ראש, רוממות, ומאידך, יכול לגרום להסרת ראש, ככתוב "ישא פרעה את ראשך מעליך"

וכיצד יימנע הנגף, כל אחד יתן מחצית השקל – החצאים יצטרפו לשלם, ומהשלם יעשו משכן, מקום השראת שכינה, כי רק סביב התורה יתאחד עם ישראל.

אברהם אבינו הובטח: "ושמתי את זרעך כעפר הארץ אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה" (בראשית י"ג ט"ז) ובברית בין הבתרים נוספה לו הבטחה: "...הבט השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם... כה יהיה זרעך" (בראשית ט"ו ה')

יש להבין, מה הוסיפה ההבטחה השניה על הראשונה, והרי לכאורה מספר גרגרי החול, עפר הארץ מרובה ממספר הכוכבים, ואם כן לא תוספת יש כאן אלא גרעון?

ברם, הבדל גדול יש בין שתי ההבטחות, וגדולה ההבטחה השניה מהראשונה. תחילה באה ההבטחה כי זרע אברהם יהא כעפר, אשר אם לוקחים ממנו אין החסרון מורגש, כך גם כשיפלו

חלילה בדבר, מיד יתמלא מחדש. אולם בברית בין הבתרים דימו את זרעו לכוכבים, כשם שה' מונה מספר לכוכבים, שכל כוכב הוא עולם בפני עצמו, ואם יחסר כוכב אחד מן המציאות יהא זה חסרון לכלל הבריאה (נטילת 2 כוכבים מכימה הביאה מבול לעולם-רה"ש י"א), כן כל אחד מישראל הוא עולם בפני עצמו (מלבי"ם בראשית ט"ו ה', ובמדבר כ"ג י').

כל אחד מישראל נחשב אפוא ככוכב, ולא "כאבק אדם", כעוד איזה גרגר אבק, וכדברי חז"ל: שאם היו ישראל חסרים אפילו אחד מששים ריבוא לא היו יכולים להגאל". מאידך, חשוב לשמור על אחדות האומה לבל ייחשבו כיחידים, על ישראל להיות "מערכת כוכבים", לא לוותר על אף אחד.

"חומש הפקודים", האחרון בארבעת החומשים (מלבד משנה תורה, עיין תוס' תחילת גיטין) מבטא את חשיבותם של עם ישראל. כעת מצווה הבורא לספור את העם "איש על מחנהו ואיש על דגלו", כל אחד ואחד חשוב בעיניו כפרט ולא רק כחלק מהכלל, "אי אפשר לוותר על אף אחד".

בשלוש חלקי החומש נזכר מנינם. בפרשיות במדבר ונשא נמנו בני ישראל. בפרשת "ויהי בנסוע", שהיא חומש בפני עצמו, נאמר "רבבות אלפי ישראל", שזהו הסכום להשראת שכינה (שבת ס"ג), ובשליש השלישי, לאחר תלונות בני ישראל הרבות, עד כדי שנצרכו להפסיק בין פורענות תלונות אחת לחברתה, עדיין חביבין ישראל לפניו יתברך, משה מצווה למנותם "שאו את ראש", בלשון חשיבות. ואף בלעם מביט בקנאה וקורא: "מי מנה עפר יעקב".

כל איש ישראלי הוא שווה, "פקוד", גם אם אינו "מפקד" בל יפקד מקומו, יש בו נשמה שהיא פקדון חשוב, הקב"ה פוקד וזוכר אותו אם ממלא הוא את פקודותיו.

שמו של החומש, אפוא יאה לו והוא יאה לשמו. עם ישראל במדבר "דור דעה", נפקדו לחשיבותן. וגם כשנראה שנפלו, לפי שגב מעלתם, לא סרה חשיבותם מלפניו

תהא מול עינינו הידיעה: "בשבילי נברא העולם" כלומר, חשוב אני כעולם מלא לא אטריד את עצמי מן העולם בעבירה אחת (רש"י סנהדרין ל"ז)